

Tasavvuf Ehlinin Namaz Hakkındaki Görüşleri ve İki Örnek

ALİ FAHRİ DOĞAN *

Özet

İbadet ve namaz, Asr-ı Saadetten itibaren Müslümanların hayatlarında önemli bir konuma haiz olmuştur. Belki de ibadet denince akla ilk namaz gelmiş, bu ibadetin terkiyle kişinin dinden çıkıp çıkmayacağı ulema arasında münakaşa mevzuu olmuştur. İslam'ın kalbî/bâtını yönünü ikame etmeye çalışan sûfîler nezdinde de namaz bu konumunu kaybetmemiştir. Gerek zühd ve tasavvuf dönemlerinde, gerekse tarikatlar döneminde namaz daima Cenâb-ı Hakk'a vuslat vesilesi olarak kabul edilmiştir. Bu makalede önde gelen sûfîlerin namazla alakalı görüşlerini aktardıktan sonra biraz özele inip iki örnek üzerinde duracağız: Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled. Her iki şahsiyet de seleflerinin namaza verdikleri önemi ve manayı benimsemiş; namazı dinin gıdası, manevi hastalıkların ilacı ve insanı melekleştirip ölüm meleğiyle dost haline getirecek bir araç olarak kabul etmiştir.

Anahtar Kelimeler: İbadet, Namaz, Mevlânâ, Sultan Veled, Sûfî, Mevlevîlik

The Opinions of Sufis about Prayer and Two Sample

Abstract

Since the Century of the Prophet (p.b.u.h), worship and prayer have had a very important position in the lives of Muslims. Probably, prayer has come to mind first when worship is mentioned and scholars have discussed whether a person becomes infidel when he/she gives up prayer. Among sufis who try to build the spiritual dimension of Islam, prayer has never lost this outstanding position. Not

* Aksaray Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü [alifahridogan@gmail.com].

only during the periods of Renunciation and Sufism, but also during the period of the Sufi Sects has prayer always been a means of convergence with Allah. In this article, having recited the prominent Sufis' views of prayer, we will focus on two specific samples: Mawlana and Sultan Walad. Both of them acknowledged the importance and meaning given to prayer by their predecessors, and accepted prayer as the nutrient of the religion, medicine of spiritual disorders, and a means of angelizing humans so as to be friends to the angel of death.

Key Words: Worship, Prayer, Mawlana, Sultan Walad, Sûfî, Mawlawism

Giriş

İnsanoğlu farkına varsa da varmasa da kâinatta hiçbir şey sebepsiz ya da gereksiz yaratılmamıştır. Bu bağlamda yeryüzü kendi hizmetine verilmiş olan beşerin ne sebeple yaratılmış olduğu; filozoflar, semavi ya da gayri semavi dinlerin bilginleri ve İslam âlimleri tarafından asırlardır üzerinde zihin teksifi yapılarak cevabı bulunmaya çalışılmış meselelerdendir. İslami ilimler metodolojisinde ana kaynak olan Kur'an-ı Kerim bu sorunun cevabını Müslümanların şahsında tüm insanlığa sunmuştur: *Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım. (ez-Zâriât, 51/56)*. Bu ayete istinaden denilebilir ki yeryüzünde beşerin hilkatinin temel gayesi ibadettir.

1. İBADET VE NAMAZIN GENEL ÇERÇEVESİ

Sözlükte "taat, itaat etme, boyun eğme, tevazu gösterme, sahibin razı olacağı fiiller işleme" anlamlarına gelen² ibadet ıstılahta hem Cenâb-ı Hakk'a kulun saygı, muhabbet ve itaatini izhar etmesi hem de Rızâ-i İlâhî'ye nail olma umuduyla sergilediği tutum ve davranışlar için kullanılır. Ayrıca daha genel olarak aynı mahiyetteki mülâhaza, hissiyat ve sözleri de ifade eder.³ İbadet deyince hemen herkesin ilk anda aklına namaz gelmektedir. Farsça'da "ibadet etmek, yere kapanmak" anlamına gelen namaz⁴ sözlükte "dua, (Allah'tan) rahmet, (meleklerden) istiğfar, hüsn-ü sena, secde ve rükûsu olan ibadet, yarışta ikinci gelme, Yahudi havrası vs." gibi manalara gelen Arapça "salat" kelimesinin karşılığı olarak

² Muhammed Murtaza el-Hüseyn ez-Zebîdî, *Tacu'l-arus*, thk: Abdussettar Ahmed Ferrac, Kuveyt: Matbaatü'l-hükümeti'l-Kuveyt, 1960, VIII, 330.

³ Mustafa Sinanoğlu, "İbadet", *DİA*, XIX (İstanbul 1999), s. 233.

⁴ Mehmet Kanar, *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yay., 2010, "Namaz" maddesi.

Türkçeye geçmiştir.⁵ Kur'an-ı Kerim'de namazı ifade etmek üzere zikir kelimesinin yanı sıra (el-Ankubût 29/45, el-Cum'a 62/9) tesbih kelimesinin türevleri de kullanılmıştır (bkz. mesela er-Rum 30/17). Salât kelimesi ve türevleri de Kur'an-ı Kerim'de doksan dokuz yerde geçer.⁶

İbadet ve namazın bu nazarı tanımlarından sonra Müslümanların hayatındaki amelî yönüne geçmekte fayda var. Önce ümmetine sonra tüm insanlığa bir rehber ve muallim olarak gönderilmiş olan Hz. Peygamber'in (s.a.v)'in hayatında namazın diğer ibadetlerden ayrı bir yeri olduğunu görüyoruz. Zira o namazı "gözümün nuru" olarak tavsif etmişti.⁷ Hayatında her türlü acıyı tatmış olan Hz. Peygamber (s.a.v) bütün bu sıkıntılar ve buhranlar içerisinde ancak namazla inşirah buluyordu. Rabbi'nin huzuruna çıkma anı gelince müezzine "Bizi rahatlat ey Bilal!" derdi. Bu emr-i nebevîyi anlayan Hz. Bilal (r.a) derhal ezan okurdu ve Sahabe-i Kiram Hz. Peygamber'in (s.a.v) arkasında saf tutup namaza dururlardı.⁸ Sirtını çatırdatacak ağır nübüvvet yükünü⁹ taşımasına yardım için kendisine has bir farz olarak Rabbi tarafından teheccüd namazı emredilmişti.¹⁰ Bu teheccüd namazını – tek başına kıldığı için – o kadar uzun tutardı ki bunların birine yetişen sahabenin âlimlerinden Abdullah ibn Mes'ud (r.a) neredeyse bu uzun namaza dayanamayıp bırakacağını itiraf etmişti.¹¹ Hz. Peygamber Medine'ye hicret eder etmez hemen bir mescid inşa ettirmiş; sonraki irşad, idare ve istişare işlerini mescide yerine getirmişti. Ayrıca kendi evi de mescide bitişik odalar şeklindeydi. Hayatı boyunca namaza bu denli ehemmiyet vermiş olan Hz. Peygamber (s.a.v) Refik-i Ala'sına kavuşacağı ölüm döşğinde de namazı terk etmemiş, vasiyet olarak da "*Namaza ve elinizin altında bulunanlara dikkat ediniz*" buyurmuştu.¹²

Sahabe-i Kiram Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünnetine uymada gösterdikleri hassasiyeti namaz konusunda da göstermişlerdi. Onların

⁵ Zebîdî, *Tacu'l-arus*, XXXVIII, 443-444.

⁶ M. Kamil Yaşaroğlu, "Namaz", *DİA*, XXXII (İstanbul 2006), s. 350.

⁷ Nesai, "İşratü'n-Nisa", 1 (3939).

⁸ Ebû Davud, "Edeb", 40 (4985-4986).

⁹ el-İnşirah, 94/2-3. Ayette geçen yükle alakalı bk. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Birleşik Yay., 2003, IX, 517.

¹⁰ el-Müzzemmil, 73/2-7.

¹¹ Müslim, "Salatü'l-Müsafirîn", 773.

¹² İbn Mace, "Vesaya", 22 (2697).

nezdinde namaz o kadar önemliydi ki onlar amellerden sadece namazın terkini küfür addetmişlerdi.¹³ Bu bağlamda Hz. Ömer (r.a) namazı terk eden kişinin İslam'dan nasibinin olmadığını,¹⁴ Hz. Ali (r.a) ise namazı terk edenin küfre düşeceğini ifade etmişti.¹⁵

Namazın ehemmiyetini sadece sözleriyle değil kendi namazlarıyla da sergileyen ashab, arkalarından gelen Müslümanlara Hz. Peygamber'in (s.a.v) namazını en doğru haliyle aktarmışlardı. Hz. Peygamber'in (s.a.v) en yakını olan Hz. Ebû Bekir (r.a) evinin bahçesinde öyle huşu içerisinde namaz kılardı ki okuduğu Kur'an'ı dinlemek için henüz İslamla tanışmamış kadın ve erkekler etrafında toplanırdı. Bu durumdan rahatsız olan müşrikler kendisini himaye eden İbnü'd-Dığne'den bundan vazgeçmesini talep etmişlerdi.¹⁶ Hz. Peygamber'in (s.a.v) ikinci halifesi Hz. Ömer (r.a) namazda öyle dertlenir ve ağlardı ki oğlu Abdullah ibn Ömer (r.a) iniltilerini üç saf geriden duyardı.¹⁷ Bir hadise istinaden¹⁸ söylenmiş "Kişi nasıl yaşarsa öyle ölür" fehvasına muvafık olarak Hz. Ömer (r.a) namaz esnasında hançerlenerek şehit edilmişti.¹⁹ Hz. Peygamber'in (s.a.v) damadı ve üçüncü halifesi Hz. Osman (r.a) bir gece makam-ı İbrahim'de namaza durmuş, Kur'an'ın tamamını okuduktan sonra selam vermişti.²⁰ Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından "İlim şehrinin kapısı" diye taltif edilen²¹ Hz. Ali (r.a) ömrü boyunca ikinci namazının sünnetini hiç geçirmedini ifade etmişti.²² Kısacası Hz. Peygamber'in (s.a.v) ve ashabının hayatı bu kâbil sayısız vak'alar ile doluydu.

2. SÛFİLERDE İBADET VE NAMAZ

Sûfîlerde ibadetin önemi, kelimenin henüz kökünde başlar. Malum olduğu üzere ibadet, "kul, köle" manasındaki عبد kelimesinden

¹³ Tirmizi, "İman", 9 (2622).

¹⁴ Muvatta, "Taharet", 86.

¹⁵ İbn Receb el-Hanbeli, *Camii'l-ulum ve'l-hikem*, trc. Ali Kaya, İstanbul: Semerkand Yay., 2006, I, 160.

¹⁶ Said Aykut vd., "Hz. Ebû Bekir", *Allah Dostları*, İstanbul: Şule Yay., 2003, I, 141.

¹⁷ Aykut, "Hz. Ömer", *Allah Dostları*, I, s.166.

¹⁸ "Kişi öldüğü hal üzere diriltilir". Müslim, "Cennet", 83 (2878).

¹⁹ Aykut, "Hz. Ömer", *Allah Dostları*, I, 171.

²⁰ Aykut, "Hz. Osman", *Allah Dostları*, I, 175.

²¹ Tirmizi, "Menakıb", 73 (3723).

²² Muhammed Yusuf Kandehevî, *Hayatü's-sahabe*, trc. Cengiz Yağcı ve Mehmet Karabulut, İstanbul: Huzur Yay., 2004, III, 488.

türetilmiştir. Bu kulluğun Cenâb-ı Hak katındaki kıymeti, Kelime-i Şehâdet'te, Peygamber Efendimiz'in elçiliğinden önce kulluğunun talim edilmesiyle sabittir. Bu bağlamda Ebû Ali Dekkak'tan (v. 405/1014) şöyle rivayet edilir: Kulluktan daha şerefli bir şey yoktur ve müminin tesmiye edileceği en kâmil isim budur. Bunun için Allah-u Teâlâ dünyadaki en şerefli vakti olan mîrâc gecesinde Hz. Nebi'yi (s.a.v) tavsif ederken şöyle buyurmuştur: *"Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammedi, Mescid-i Haramdan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksaya götüren O zatın şanı ne yücedir! Bütün eksikliklerden uzaktır O! Gerçekten, her şeyi işiten, her şeyi gören O'dur."* (el-İsrâ 17/1) Eğer kulluktan daha yüce bir merteye olsaydı muhakkak onunla tavsif ederdi.²³

Asr-ı Saadeti müteakiben tabiin, tebe-i tabiin ve sonraki asırların zahidleri ibadete, seleflerine riayet ederek, ciddi ehemmiyet vermişlerdir. "Sûfî" tabirinin kullanılmasından önce bu kişiler "ubbâd" (çok ibadet eden) ve "zühhâd" (çok zahid) olarak anılmışlardır.²⁴ Tasavvufun sistematize edildiği dönemde ise tarîkatlar, takip ettikleri metoda göre üçe ayrılmıştır:

Ahyar tarîki, zahiri ibadetleri çokça yaparak Allah'a vasıl olmayı esas alır. Ebrar tarîki, mücâhede ve riyazet yoluyla kalp ve gönlü tezkiye ve tasfiye ederek Allah'a ulaşmayı hedefler. Salikleri Ahyar tarîkenden daha çoktur. Şuttar tarîki, aşk, cezbe ve muhabbet yoluyla Cenâb-ı Hakk'a ulaşmayı esas alır. Gayeye ulaşmada en kısa ama en zor yoldur.²⁵ Kısacası ibadet, ehemmiyetine binaen, Allah'a ulaştıracak üç yoldan biri kabul edilmiştir.

Sûfîler nezdinde ibadetin ehemmiyetini şu hadis-i şerife isnad edebiliriz: *"Kulum farz ibadetlerle bana yaklaştığı gibi başka bir şeyle bana yaklaşamaz. Nâfile ibadetlerle de bu yakınlığı artırır. O kadar çok yaklaşır ki artık Ben onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Artık o Benimle görür, Benimle işitir, Benimle tutar, Benimle yürür. Bu kul Bana istiâzede bulunursa onu korurum, Benden bir şey dilerse dileğini yerine getiririm"*.²⁶

Namaz, ibadetin en somut ve câmî şekli olduğu için sûfîler namaza sarılma konusunda selef-i salihine riayet etmişlerdir. Namaz sûfîler

²³ Abdülkerim Kuşeyrî, *Risaletü'l-Kuşeyrî*, thk: Ahmet İnalet ve Muhammed el İskenderani, Lübnan: Darü'l-kitabü'l-arabi, 2005, s. 192.

²⁴ Süleyman Uludağ, "İbadet (Tasavvuf)", *DİA*, XIX (İstanbul 1999), 247-248.

²⁵ Necmüddin Kübra, *Usûlü Aşere*, trc. Mustafa Kara, İstanbul: Dergah Yay., 1996, s. 38-42.

²⁶ Buhârî, "Rikak", 81 (6502).

tarafından Cenâb-ı Hak ile sıla için bir vesile olarak kabul edilmiştir,²⁷ zira namazda mîrâcın sırrı vardır.²⁸ Bu mîrâc esnasında okunan Fatiha Suresi'nin ehemmiyetine dair şu hadis-i şerif sûfîlerin namaza bakış açılarında da belirleyici olmuştur: Allah-u Teâlâ "namazı kulumla aramda ikiye taksim ettim. Yarısı bana, yarısı da kuluma aittir. Kuluma dilediği verilecektir. Bir kul namazda 'Bütün hamd ve senâ âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur' dediği zaman, Allah-u Teâlâ 'Kulum bana hamd etti' buyurur. Kul 'O, rahman ve rahîmdir' dediğinde, 'Kulum beni sena etti' buyurur. Kul 'Hesap ve ceza gününün hâkimidir' dediğinde, Allah-u Teâlâ 'Kulum beni ta'zim etti' buyurur. Kul: 'Biz yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz' deyince, 'Bu iş Benimle kulum arasındadır' buyurur. 'Bizi dosdoğru yola ilet, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğrayanların ve sapıklarınkine değil' dediğinde de: 'Bu dilek kula aittir. Ona istediği verilecektir", buyurur.²⁹

Sûfîlerin nezdinde namazın ehemmiyeti, öncelikli olarak namazın kulun doğrudan ilahi huzura çıkmasını sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Ebû Tâlib el-Mekkî (v. 380/990), namazın kul ile Cenâb-ı Hak arasında bir "sıla" olmasından dolayı namaza "salât" dendiğini zikretmiştir. Namaz, Allah'ın kuluyla "muvaselesi", yani kuluyla iletişimidir.³⁰ Hucvirî'ye (v. 465/1072) göre namaz öyle bir ibadettir ki müridler ve talibler baştan sona kadar Hakk'ın yolunu onda bulurlar. Nitekim ehl-i istikametın manevi haz menbaı namazdır.³¹ Sühreverdî (v. 632/1234) ise Cenâb-ı Hak'ın tecelli ettiği şeyin Allah'a karşı boyun eğip itaat edeceğini söyler. Ona göre kim namazda Allah'a olan bağlılığının hakkını verirse, onda tecelli parlıtları husûle gelir ve huşûya nail olur. Ardından da bizlere "Felaha ermiştir o müminler ki namazlarında huşu sahibidirler" (el-Mü'minûn 23/1-2) ayetini hatırlatır.³²

²⁷ Şihabuddin Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, thk: Edib el-Kemdani ve Muhammed Mahmud Mustafa, Mekke: Mektebetü'l-Mekkîyye, 2001, II, 530.

²⁸ Sühreverdî, *Avârif*, II, s.553.

²⁹ Müslim, "Salat", 390.

³⁰ Ebû Talib el-Mekkî, *Kâtu'l-kulûb*, thk: Asım İbrahim el-Keyyali, Beyrut: Darü'l-kütübî'l-ilmîyye, 2005, II, 168.

³¹ Ali b. Osman Cüllabi Hucvirî, *Keşfü'l-mahcûb*, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yay., 1996, s. 437-438.

³² Sühreverdî, *Avârif*, II, 531.

Namazın Rükünleri

İlahi huzura çıkmanın ilk adımı niyettir. Niyet, kulun kalbi ile namaza yönelmesidir. Bir işe başlama keyfiyetinin o işin devam ve tekâmülüyle alakalı olmasından hareketle namaza sağlam bir başlangıç yapmak elzemdir. Ebû Said Harrâz'a (v. 277/890) namaza başlangıcın nasıl olması gerektiği sorulunca "Sanki Cenâb-ı Allah kıyamette seni karşıyormuş gibi ona yönel, O'nun huzurundayken arada bir tercüman olmadığının farkında ol, kime sığındığını bil, zira O, el-Melikü'l-Azim'dir" diye cevap vermiştir.³³ Kavli niyetten ziyade hulûs-u kalb ile yapılmış bir niyetten sonra sıra İftitah Tekbiri'ne gelir. Bu tekbirle alakalı Hz. Cüneyd (v. 298/911) şöyle demiştir: Her şeyin bir safveti vardır. Namazın safveti ilk tekbiridir. İlk tekbir, namazın sırf Allah-u Teâlâ için olduğuna dair bir akiddir.³⁴ Bazı insanlar tekbir getirdikleri zaman Cenâb-ı Hak'ın azamet ve kibriyasına muttali oldukları için kendilerinden geçerler (gaybete ulaşırlar), bânınları nurla dolar ve sineleri öyle genişler ki kevn-ü mekân orada adeta çöldeki bir hardal tanesi gibidir.³⁵ Sonra kalpteki masiva, ellerin tersiyle arkaya atılır.

İlk tekbirle masivayı arkasına atan kul, kıyam edip Rabbinin huzurunda el bağlar. Mekkî'ye göre sûfiler bu kıyamın lezzetinden dolayı ağırlık ya da yorgunluk hissetmezler. Hatta kulu ayakta tutan kıyamın lezzetidir.³⁶ Mekkî ayrıca râvî zikretmeksizin kıyamla alakalı Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye فَصَلْ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ (el-Kevser108/2) ayetinin tefsiri sadedinde şunları dediğini aktarır: وَأَنْحَرْ, "sağ elini sol elinin üzerine koy" demektir. Göğsün altında "nahır" denilen bir damar vardır ki bu damarı âlimler bile bilmez. Hz. Ali bu ayetten elleri nahır denilen damarın üzerine konması gerektiğini çıkarmıştır.³⁷

Bazılarında bu ayeti "göğsünle kibleye yönel" diye açıklamışlardır. Cenâb-ı Hak hikmet ve lütfuyla, beşeri yaratmış, teşrif ve tekrim etmiş, nazargah-ı ilahi ve mahbit-i vahy-i ilahi yapmıştır. Bu âli vasıfları nedeniyle onu vücudu ve başı dik duracak vaziyette çok güzel bir surette halk etmiştir.³⁸

³³ Sühreverdî, *Avârif*, II, 541.

³⁴ Ebû Nasr Serrâc et-*Tûsî, el-Lüma'*, thk: Abdülhalim Mahmud, Mısır: *Darü'l-kütübi'l-hadis*, 1960, s. 204.

³⁵ Sühreverdî, *Avârif*, II, 542.

³⁶ el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, II, 163.

³⁷ el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, II, 158-159.

³⁸ Sühreverdî, *Avârif*, II, 542-543.

Namazdaki kıyam da bu mülâhazaların hem bir hatırlatıcısı hem de bir şükürü mesabesindedir.

Kıyam ile huzur-i ilahiye çıkan kul kendisine bahşedilen Rabbi'ne hitap edebilme nimetini Kıraat-ı Kur'an ile istimal eder. Ebû Nasr Serrâc'a (v. 378/988) göre kıraatin edebi, kulun Kur'an ayetlerini kalb kulağıyla adeta Allah'tan dinlediğini müşahede etmesi, ya da kendisinin Allah'a okuduğunu müşahede etmesidir.³⁹ Mekkî'ye göre namazda kıraat, tertîl üzere olmalı; kul İlahi Kelâm'ın manası üzerinde tefekkür etmelidir. Manadan muradı anlayıp o murada muvafık hareket ederek Hz. Mütekellim'e olan iftikârın/muhtaçlığın güzelliği hissedilmelidir. Kur'an'da (müminlere) emanet olarak bırakılmış gizli sırlara muttali olmak için sadıkane talepte bulunmalıdır. Namaz esnasında Kur'an-ı Kerim'i okurken bir rahmet ayetiyle karşılaştığında onu arzuyla istemeli, bir azap ayetiyle karşılaştığında ise korkup Allah'a istiazede bulunmalıdır. Tesbih ve ta'zime dair bir ayete rastladığında tahmid, tesbih ve tazimde bulunmalıdır. Bunu diliyle söylese güzel olur. Eğer kalbinde gizler ve verdiği ehemmiyeti artırır, o zaman da kasdı, söylediği şeylere vekâlet etmiş olur.⁴⁰ Yani söylemeyip de niyet boyutunda tuttuğu şeyler, bu niyet sayesinde Cenâb-ı Hakk'a ulaşır. Sühreverdî'ye göre kişi namazda kıraat ederken, dilinin söylediği şeylere kalbi muvafakat etmezse lisanı hissiyatına tercüman olamaz, böyle biri ihtiyacını Allah-u Teâlâ'ya duyurma çabasında değildir. Bu cümleden olarak der ki: "Havassın namazdaki en düşük mertebesi, tilavet esnasında lisan ve kalbin cem'idir".⁴¹

Kul İlahi kelamı kıraatından sonra Rabbi'ne haşyetini ve ubudiyetini daha fazla ifade etmek için rükûa eğilir. Serrâc'a göre bu esnada kul Cenâb-ı Hakk'ı öyle tazim eder ki kalbinde O'ndan daha yüce bir şey olmaz. Kendi nefsinin öyle tasğir eder ki nefsi adeta toz zerresinden daha küçük hale gelir.⁴² Mekkî'ye göre kul rükûa gittiği zaman, kalbi Hz. Azim'i (c.c) tazim ederek adeta duracak hale gelir ve kalbinde Allah Teâlâ'dan daha yüce bir şey bulunmaz. Rükûdan kalktığı zaman hamdin ancak Hz. Mahmud'a (c.c) mahsus olduğuna şahitlik eder.⁴³ İmam Gazzâlî (v. 505/

³⁹ Serrâc, *el-Lüma'*, s. 206.

⁴⁰ el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, II, 161.

⁴¹ Sühreverdî, *Avârif*, II, 546-547.

⁴² Serrâc, *el-Lüma'*, s. 206.

⁴³ el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, II, 164.

1111) rükûdan maksadın Cenâb-ı Hakk'ı tazim olduğunu beyan eder. Ona göre kişinin bu fiili gaflet içerisinde gerçekleştirmesi onu maksada ulaştırarak olsaydı, kişinin bir put için gaflet içerisinde tazimde bulunması caiz olurdu.⁴⁴

Rükû'da Rabbine sunduğu tazimi yeterli görmeyen kul, secde vasıtasıyla bu tazimi zirvelere taşımak ister. Sûfilere göre "Kulun Rabbine en yakın olduğu an secde anıdır"⁴⁵ hadisi mucibince secde esnasında kulun kalbinde kendisine Allah'tan daha yakın bir şey kalmamalıdır.⁴⁶ Sühreverdî'nin *Avârif*'te belirttiğine göre secde edenlerden öyleleri vardır ki secdelerinde kevn ve mekânın düdüldüğünü mükâşefe eder. Kalbi kendisine keşf ve ayan olunan bu manzaraya dalar gider. Semanın tabakaları ondan önce secde için eğilir. Müşahedesinin kuvvetinden dolayı kâinata temessül eden her şey gözünde kaybolur (mahv'a ulaşır) ve Cenâb-ı Hakk'ın azametinin dehşeti karşısında secdeye kapanır.⁴⁷ Ayrıca Hz. Peygamber'den (s.a.v) şunu aktarır: "*Kalbim ve hayalim Sana secde etti*". Akabinde er-Ra'd suresi 15. Ayeti zikreder: "*Semada ve yeryüzünde ne varsa isteyerek ya da zorla Allah'a secde eder.*" İsteyerek secdeye ehil olan kalb ve ruhtur. İstememek ise bünyesindeki serkeşlikten dolayı nefse aittir.⁴⁸

Sûfilere göre namazda mîrâcın sırrı vardır çünkü namaz kalblerin mîrâcıdır. Bu sırta binaen teşehhüd oturduğunda, mîrâc esnasında Allah Resûlü ile Cenâb-ı Hak arasındaki lâmekânî ve lâzamânî mükâlemenin zihinlerde daima canlı tutulması mümkündür. Teşehhüd, semavatın tabakalarını tedrici bir şekilde aşarakuzun mesafeleri geçtikten sonra, makarr-ı vuslata varmaktır. Tahiyat mahlûkatın Rabbi'ne verilen bir selamdır. Öyleyse bu selamı kime söylediğini bilmeli, konuştuğu Zat'a karşı edebini takınmalı ve bu selamı nasıl söylediğinin şuurunda olmalıdır. Tahiyatta Allah Resulü'nü sanki kalp gözüyle müşahede ediyormuş gibi ona (s.a.v) selam verir. Akabinde de Allah'ın salih kullarına selam verir.⁴⁹

⁴⁴ Ebû Hamid Muhammed el-Gazzâlî, *İhya-u Ulumi'd -din*, Kitabü'ş-şâ'b, ts., I, 287.

⁴⁵ Müslim, "*Salat*", 215 (473).

⁴⁶ Serrâc, *el-Lüma'*, s. 206.

⁴⁷ Sühreverdî, *Avârif*, II, 550.

⁴⁸ Sühreverdî, *Avârif*, II, 551.

⁴⁹ Sühreverdî, *Avârif*, II, 553.

Teşehhüdde tahiyattan sonra bir vefa borcu olarak kul Allah Resûlü'ne (s.a.v) salât-ü selamda bulunur ve Rabbi'nin huzurundaki vaktinin son anını duayla taçlandırır. Kul namazın sonunda meleklerle ve etrafındakilere selam verir. Ayrıca bu ibadeti Allah-u Teâlâ'nın tevfiğiyle yerine getirdiğinin şuurunda olur. Namazını sanki veda namazıymış gibi eda etmelidir ve selamdan sonra belki bir sonraki namaza ömrünün yetişmeyeceğini unutmamalıdır.⁵⁰

Namazda Huşû

Her bir rüknün adabını ayrı ayrı belirten sûfiler namazın bütünündeki huşû konusunda da tahşidatta bulunmuştur. İlk tasavvuf klasiklerinden *et-Taarruf*'ta Kelâbâzî (v. 380/990) Cüneyd'den şunu rivayet eder: "Namazda iken düşüncen sadece namazı eda etmek olmasın, kendisine ulaşmak için namazdan başka vesile bulunmayan Zat'a vasıl olma sevincini ve neşesini sakın ihmal etme". Ayrıca Sehl ibn Ata'dan (v. 311/ 923) da aynı konuda şunları

aktarır: "Seni namazda iken gören Zat'ın huzurunda duyman gereken hürmet ve heybet hislerini bir tarafa bırakıp sadece namazı eda etmeyi düşünme".⁵¹ Yani "amacın angarya kabilinden bir işi aradan çıkarmak olmasın, kimin huzurundayısan ona göre davran" demek istemiştir.

Sûfilere göre ibadetlerde zahir-bâtın bütünlüğü çok önemlidir. Haddizâtında tasavvuf, fıkıh ilmi tarafından zahiri ahkâmı tesis edilen a'mâlin bâtinî ahkâmını tesis etmeyi gaye edinmiştir ve bu yüzden fıkıh-ı bâtinî olarak kabul edilmiştir.⁵² Bu bağlamda Gazzâlî namaz için bâtinî şartlar tesbit etmiştir. Huşû, tazim, hayâ gibi bâtinî şartlara riayet ederek ihlâşlı bir şekilde kılınan namazların, kalbi tenvir edeceğini bildirir ve ona göre kalbi tenvir eden bu nurlar mükâşefe ilminin anahtarıdır.⁵³

Yine Gazzâlî'ye göre kulun mertebesini terakki ettirecek anahtar namazdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de namazlarında huşu içinde olan müminlerin kurtuluşa ereceği bildirilmiştir (el-Mü'minûn 23/1-2). Allah-u Teâlâ onları imandan sonra kendilerine mahsus bir namazla medhetmiştir

⁵⁰ Gazzâlî, *İhya*, I, 304.

⁵¹ Ebû Bekir Muhammed b. İshak Kelâbâzî, *et-Taarrufli Mezhebi ehli Tasavvuf*, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yay., 1992, 185.

⁵² Abdülbari en-Nedvi, *Tasavvuf ve Hayat*, trc. Mustafa Ateş, İstanbul: İrfan Yay., 1996, s. 36.

⁵³ Gazzâlî, *İhya*, I, 305.

ki bu namaz da huşu içerisinde kılınan bir namazdır. Huşu imanın meyvesi ve Allah-u Teâlâ'nın azametini ve kendi kusurlarına yakînin neticesidir.⁵⁴

Sühreverdî'ye göre musallînin riayet edeceği adabın en güzeli kalbinin, ister küçük olsun ister büyük, mâsivâyla meşgul olmamasıdır. Zira akıllı kimseler ancak emredilen keyfiyette namazı ikame etmek için dünyayı terk etmişlerdir. Bunun sebebi, Dünya ve dünyalık işlerin kalbi meşgul etmesidir. Bu zatların dünyayı terk etmelerinin diğer sebepleri münacata gayretleri, Allah'a kurbîyet arzuları ve mahlûkatın Rabbi'ne bâtnlarıyla itaatleridir. Çünkü zâhîren namazda hazır bulunmak, zâhîri itaattir; namazda kalbin mâsivâdan hâlî olması da bâtnî itaattir. Bu kişiler itaatleri ve ubudiyetleri zarar görmesin diye bu zahir-bâtn bütünlüğüne riayet etmişlerdir.⁵⁵ Ayrıca Sühreverdî "*Sarhoş olduğunuz zaman namaza yaklaşmayın.*" (en-Nisa 4/43) ayetiyle alakalı olarak şu sözü nakletmiştir: "Dünya sevgisi ya da bir şeye çok ehemmiyet vermek nedeniyle sarhoş gibi olduğunuz zaman namaz kılma.

Sûfîlerin Namazlarından Örnekler

Sabit el-Bünânî (v. 123/741) gece namazını kaçırmayan, latif, hoş sohbet bir zat idi. İbadete düşkünlüğüyle bilinirdi. Her gece Kur'an'ı hatmeder ve her gördüğü mescidde namaz kılardı. Kabir de bile namaz kılabilmek için dua ederdi.

Ölüm döşeğinde namaz kılammaktan şikâyetçiydi. Ona göre namaz kılamayacaksa yaşamının pek bir anlamı yoktu.⁵⁶

Süfyan es-Sevrî (v. 161/778), ya namaz kılarken, ya fıkıhla meşgulken, ya da zikir halinde görülürdü. Zaten ona göre namaz zikirdi. İşlediği bir günahattan ötürü on beş ay gece namazına kalkamadığını ifade etmişti. Bir defasında akşam namazı kıldırırken "ancak sana ibadet ederiz" ayetini okuyunca ağlamaya başlamış ve ancak sureyi başa alıp da tamamlayabilmişti.⁵⁷

Çalkantılı bir hayattan sonra tevbe edip yön değiştiren ve meşhur sûfî hanımlardan olan Rabia el-Adeviyye (v. 180/796) İlahi aşk ekolünün

⁵⁴ Gazzâlî, *İhya*, I, 307.

⁵⁵ Sühreverdî, *Avârif*, II, 558.

⁵⁶ Said Aykut vd., "*Sabit El-Bünani*", *Allah Dostları*, V, 144-146.

⁵⁷ Aykut, "*Süfyan Es-Sevrî*", *Allah Dostları*, IV, 355, 381.

ilklerindendi. Ona göre ibadetlerin sebebi ne cennet sevdası, ne de cehennem korkusu olabilirdi. İbadet ancak sevgiden, aşktan dolayı yerine getirilmeliydi. Bu nedenle gecelerini namazla geçirirdi.⁵⁸

Abdullah b. Mübarek (v. 181/797) şöyle anlatıyor: Küçük yaşta görmüş olduğum ibadetine düşkün hanımlardan birini hatırlarım. Namazda iken tam kırk defa akrep sokmuştu da yine de üzerinde hiçbir değişiklik alameti görülmemişti.⁵⁹

Başka bir ibadet aşığı Utbe el-Gulâm (v. ?) ibadette yarışan bir genç olduğu için el-Gulâm lakabına layık görülmüştü. Uzun gecelerini namazla değerlendirirdi. Bu namazlar arasında bazen kendinden geçip çılgınlıklar atardı.⁶⁰

Tasavvuf ilminin ilklerinden biri olan Ebû Süleyman Dârâni (205/820) ibadet aşkıdan dolayı gecelerin daha uzun olmasını isteyen bir şahsiyetti. Bazen bir ayetin tefekkürüne öyle daldı ki beş gece namazda aynı ayeti okurdu. Ona göre kişi namazdayken yanı başından geçenleri hissetmemeliydi.⁶¹

80

Sûfiler tarafından *Seyyidü't-Taife* olarak adlandırılan Cüneyd el-Bağdâdi, ilimle ibadeti bir araya getiren ender şahsiyetlerden biriydi. Her gün çarşıya gider, dükkânını açar, içeri girip perdeyi indirdikten sonra namaz kılmaya başlar, çok uzun bir süre namaz kıldıktan sonra evine dönerdi.⁶²

“Ene'l-Hak” sözüyle tasavvuf tarihinin en tartışmalı şahsiyetlerinden biri olan Hüseyin bin Mansur el-Hallac (idamı: 306 / 919) sûfilerin hakkında ihtilaf ettikleri biridir. Kimilerine göre merdud, kimilerine göre ise Hak âşığı bir sûfidir. Hucvirî'ye göre o, Bağdatlı bir mühlid olan Hasan bin Mansur el-Hallac ile karıştırılmıştır ve bu yüzden mühlidlikle suçlanmıştır. Hüseyin bin Mansur el-Hallac hayatı boyunca takva ve salah elbisesi giymiş, güzelce namaz kılmış, vaktinin çoğunu zikir ve münacatla geçirmişti.⁶³ İşte bazılarının göre bir merdud olan Hallac her gün dört yüz rekât namaz kılar ve bunu nefesine farz sayardı.⁶⁴

⁵⁸ Aykut, “*Rabia el-Adeviyye*”, *Allah Dostları*, V, 449-454.

⁵⁹ Hucvirî, *Keşfü'l-mahcûb*, s. 441.

⁶⁰ Aykut, “*Utbe el-Gulâm*”, *Allah Dostları*, V, 341-346.

⁶¹ Aykut, “*Ebû Süleyman Dârâni*”, *Allah Dostları*, VI, 387-390.

⁶² Aykut, “*Cüneyd el-Bağdadi*”, *Allah Dostları*, III, 263-264.

⁶³ Hucvirî, *Keşfü'l-mahcûb*, s. 252-254.

⁶⁴ Hucvirî, *Keşfü'l-mahcûb*, s. 440.

Namazı Terk

Namazın terkiyle alakalı Kur'an ve sünnetten gelen delilleri sūfîler de kabul etmişlerdir. Sūfîler ister hayırlı ister fâsık olsun imamın arkasında özür sahipleri hariç bütün Müslümanların namaz kılmalarının vâcib olduğunu kabul ederler.⁶⁵ Sühreverdî'ye göre namazdan maksud olan şeyin Cenâb-ı Hakk'ı zikir olduğunu, zikir hasıl olunca da namaza gerek kalmayacağını iddia edenler dalalet yoluna süluk etmiştir. Başka bir grup ise nafileleri terk ederek dalaletle sapmıştır.⁶⁶ Namazı terkin insanı şeytana yaklaştıracağına dair de bir hikâye anlatılır: Bir adam İblis'i görünce ona "Nasıl senin gibi olurum?" diye sorar. İblis buna şaşırır ve "Yazıklar olsun sana! Kimse bana böyle bir şey sormamıştı" der. Sonra da "Eğer benim gibi olmak istiyorsan namazı terk et, yalan olsun doğru olsun her şeye yemin et" der. Bunu duyan adam "Vallahi bundan sonra ne namazımı terk ederim ne de yemin ederim" diyerek İblis'ten uzaklaşır.⁶⁷

3. HZ. MEVLÂNÂ'DA İBADET VE NAMAZ

Ehl-i sünnet çizgisinde duran her sūfîde olduğu gibi Hz. Mevlânâ'da (v. 672/1273) da ibadet, dinin olmazsa olmazlarından. Bu konuda şöyle bir örnek kullanır: Âlemde bir şey vardır ki o, unutulmağa layık değildir. Eğer her şeyi unutup, onu unutmaz isen mahsur yoktur. Eğer her şeyi tahattur edip ifa etsen ve unutmasan ve onu unutsan hiçbir şey yapmamış olursun. Bu ona benzer ki, padişah seni bir hizmet-i muayyene ile bir karyeye gönderse ve diğer yüz hizmeti terk etsen, eğer i'zamundan maksud olan hizmeti terk etmez isen hiçbir şeyi terk etmemiş gibi olursun. İmdi insan bu âleme bir hizmet-i muayyene için gelmiştir ve maksud odur. O hizmeti terk etmeyince, hiçbir şeyi terk etmemiş gibi olursun.⁶⁸ Bu ifadeler "Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım" (ez-Zâriât, 51/56) ayetinin tefsiri olarak da düşünülebilir.

İbadeti bu şekilde ele alan Hz. Mevlânâ'ya göre namaz sevgiliyle vuslattır. Sevgiliyle vuslata erebilmek için namaza durmayı salık verir.

⁶⁵ Ebû Bekir Muhammed b. İshak Kelâbâzî, *et-Taarruf li Mezhebi ehli Tasavvuf*, thk. A. John Arberry, Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1994, s. 33.

⁶⁶ Sühreverdî, *Avârif*, s. 542-543.

⁶⁷ Ebû'l-Leys Semerkandî, *Tenbîhü'l-ğafilin*, thk: Yusuf Ali Bedîvî, Beyrut: Daru'bni-Kesir, 2007, s. 259-260.

⁶⁸ Mevlânâ Celaleddin Rumi, *Fîhi Mâ Fîh*, trc. Ahmed Avni Konuk, İstanbul: İz Yay., 2009, s. 16-17.

Sevgi iddiasında bulunup da namaz vakti geldiğinde yerinden kalkmamak samimiyetsizlik olsa gerektir. Bu bağlamda şunları ifade eder:

Ey aşk imamı! Sen mademki Allah aşkıyla mest olmuşsun,
kendinden geçmişsin, Sevgiliyle manen buluşmak için namaza dur!
Niyet et, tekbir getir ve bir ölü gibi iki elini yanına sal!
Şu dünya hayatını, varlığını artık düşünme; onlardan yaka silk!
Benlikten de vazgeç, kurtul! Namaz kılmak için vakti bekliyordun acele ediyordun;
işte namaz vakti geldi haydi kalk, neden oturuyorsun?⁶⁹

Hız. Mevlânâ namazın gerçek manasına daima önem vermiştir. Mesela rükû ve secdenin varlık halkasının Hüdâ'nın kapısına vurmak olduğunu ifade etmiştir. Ona göre kim rükû ve secde ile o kapının halkasını döverse elbette ona devlet baş gösterir (rıza-i ilâhî'ye nail olur).⁷⁰

Hız. Mevlânâ'ya göre namazın gerçek bir namaz olması için iç dış bütünlüğü olması gerekir. Hatta ona göre namaz bâtında olur. el-Meâric suresi 23. ayette zikredilen "namazlarında daim olanlar" ifadesindeki namaz, ruhun namazıdır. Zira namazın sureti muvakkattir, daim olamaz. Salât-ı daim ruhtan başkasının makdûru (güç yetirebileceği bir şey) değildir. Ruhun rükû ve sücudu vardır, fakat bu rükû ve sücudu zahir kılmak lazımdır. Mânânın surete ittisali vardır; ikisi beraber olmadıkça fayda vermez.⁷¹

Namazdaki bu zâhir-bâtın bütünlüğünü sağlamak için kul tüm benliğiyle namazda ilahi huzurda bulunmanın şuurunda olmalıdır. Şuursuzca kılınan namazlar, bir fizyoterapistin reçetesindeki egzersizleri belli vakitlerde uygulamak kabilinden hareketlerdir. Bu şuurla alakalı olarak Hız. Mevlânâ şunları söyler:

Ottaki ateş zayıfken üflemeyle kuvvetlenir, ateş rüzgârdan destek alıp yükselir ve rüzgâr ateşle özdeşleşir ya hani. Aynı şekilde kalpte de hidayet nurundan bir madde bulununca o güzel ilahi kelime dile getirilirse o nur artar: "İmanlarını bir kat daha artırırsınlar diye."⁷² Fakat otta ateş değil de sadece kül varsa ne kadar üflesen de külün tozundan başka bir şey yükselmez. Maun süresi 4-6.

⁶⁹ Mevlânâ, *Divan-ı Kebir* (Seçmeler), trc. Şefik Can, İstanbul: Ötüken Yay., 2006, III, 415, 1341. Gazel.

⁷⁰ Mevlânâ, *Mesnevi*, trc. Veled İzbudak, İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., 2004, V, 55, b. 2048-2049.

⁷¹ Mevlânâ, *Fîhi Mâ Fîh*, s. 131.

⁷² el-Fetih 48/4.

ayetlerde “Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki namazlarını ciddiye almazlar, onlar gösteriş yaparlar,” buyrulur. Yani “ biz üflüyoruz” diye gösteriş yaparlar.

Herkes onu üflerken, püflerken görür. Sanır ki o ateş yakıyor,
bilmez ki gönül tandırında külden başka bir şey yok.⁷³

Benzer mülahazalarını *Divan-ı Kebir*'de namazda tüm gönlünü Allah'a vermek bağlamında da açıklar. Ona göre namazda tüm gönlünü gerçekten Allah'a veren bir aşğın, namazdan usanç duymaması lazımdır. Cesedi namazda olduğu halde ruhu başka yerlerde dolaşan kişilerin samimiyetsizliklerini burada da vurgular. Fıkh-ı zâhire göre ele alınan necaset meselesinin fikh-ı bâtın boyutuna da değinir ve nefisteki necasetin de namazın ruhuna aykırı olduğunu ifade eder:

Allah'ım, namazda gönlümü tam manasıyla sana veremezsem
ben bu namazı namaz saymam!
Ben yüzümü senin aşkından ötürü kibleye çevirdim.
Yoksa bana Sensiz usanç veren namazı ve kibleyi ben ne yapayım?
Ben bu riyalı namazdan öyle utanıyorum ki
utancımın gönlüme inemiyorum, Seni bulamıyorum.
Bir kimse üzerindeki elbisesini bir köpeğe değdirirse,
orasını temizlemedikçe namaz kılamaz.
Ben ise nefis köpeğini koltuğumda taşıyıp duruyorum. Benim namazımı kim kabul eder?
Benim namaz kılmaktan maksadım odur ki
namazda Seni gönlümde öyle bulayım, Seninle öyle beraber olayım ki,
ayrılık derdinden artık hiç bahsetmeyeyim.
Yoksa bu nasıl namaz olur ki? Seninle oturayım da yüzüm
mihrapta gönlüm çarşıda pazarda olsun!⁷⁴

Hız. Mevlânâ'nın namazla alakalı şüphesiz daha pek çok ifadeleri olsa da, bu makalenin sınırlarını aşmamak için bu kadarlıkla iktifa edip konuyu diğer çalışmalara havale ediyoruz.⁷⁵

⁷³ Mevlânâ, *Mecâlis-i Seb'a*, trc. Hicabi Kırılgiç, İstanbul: KurtubaYay., 2010, s. 74.

⁷⁴ Mevlânâ, *Divan-ı Kebir*, II, 375, 855. Gazel.

⁷⁵ Hız. Mevlânâ'da namaz için bk. Abdülaziz Hatip, *Mevlânâ'nın Gözüyle Aşıkların Namazı*, İstanbul: Semerkand Yay., 2011.

4. SULTAN VELED'DE İBADET VE NAMAZ

a. Sultan Veled Kimdir?

Sultan Veled'in ibadet ve namazla alakalı görüşlerine geçmeden önce hayatına kısaca göz atmada fayda var. Mevlânâ'nın çok değer verdiği bu oğlu 623 yılında Rebiulahir ayının 25. Cuma günü Larend'e de Gevher Hatun'dan doğmuştur. Babası tarafından kendisine verilen değeri Mevlânâ'nın şu sözlerinden anlıyoruz: "Bahaddin, benim bu âleme gelmemden maksat senin zuhûrundu; çünkü bu sözler benim kavlimdi, sen de fiilimsin".⁷⁶ Çocuk yaşta ilim tahsiline başlayan ve bu amaçla Şam'a gönderilen Sultan Veled burada zahiri ilimleri tahsil eder ve dönünce babasından *el-Hidaye*'yi okur. Hatta bazı Hanefî tabakatlarında imam ve fakih olarak zikredilir.⁷⁷ Ayrıca babasının sağlığında Burhaneddin Muhakkik Tirmizi'den (v. 642/1244) ve Şems-i Tebrizî'den (v. 645/1247) tasavvufî eğitim almıştır. Babasının vefatından sonra posta oturmaya reddeden Sultan Veled önce Çelebi Hüsameddin'e (v. 683/1284) sonra da Şeyh Kerimeddin'e (v. 691/1292) tabi olmuştur ve ancak Şeyh Kerimeddin'in vefatından sonra posta geçmiştir. Sultan Veled, babasının etrafında teşekkül etmeye başlamış bu gönül birliğini teşkilatlandırma yoluna gitmiş, bir diğer ifadeyle babasının adına Mevlevîlik tarikatının temellerini kurmuştur.⁷⁸ Kısacası Sultan Veled dendiği zaman akla Mevlevîliği teşkilatlandırarak tarikat haline getirmesi, ilk dönem Mevlevîlik tarihini tesbiti ve Mevlevîlik'teki halifelik sistemi ile ilgili icraatları gelmektedir.⁷⁹ Hayatı bu çabalarla geçen Sultan Veled 712 yılında Receb ayının 10. gecesi vefat etmiştir.

b. Sultan Veled'de İbadet

Belki de babasının şöhretinden dolayı bir nebze gölgede kalan Sultan Veled'in de namaza ve ibadete dair önemli mülahazaları vardır. Sultan Veled diğer konularda olduğu gibi ibadet konusunda da babasından ve diğer sûfîlerden faydalanır. Ancak yine de söyledikleri sadece nakil değil, bizzat kendisinin yaşadığı haller sonucu kalbinden diline akan sözlerdir.⁸⁰

⁷⁶ Abdulkadir Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul: İnkılap Yay., 2006, s. 42-43.

⁷⁷ Hülya Küçük, *Sultan Veled ve Maârifî*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., 2005, s. 48

⁷⁸ Ayrıntılar için bk. Abdulkadir Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul: İnkılap Yay., 2006, s. 71-72

⁷⁹ Hülya Küçük, *Sultan Veled ve Maârifî*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., 2005, s. 75

⁸⁰ Küçük, *Küpten Sızan Sırlar*, İstanbul: Ataç Yay., 2010, s. 15.

Sultan Veled, yazının başında zikredilen ez-Zâriât Suresi 56. ayete uygun olarak ins ve cinnin gaye-i hilkatini ibadet olarak kabul eder. *İbtidânâme*'sinin CXXXVII. bölümünün başlığında şöyle der: "Yüce Hak insanı, Rabbini tanısın, O'na kullukta bulunsun diye yarattı. 'Cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım' hükmünce insanın varlığından maksat budur. İnsan, kullukta bulunmazsa ömrü faydasız yere geçer gider. Başka işlerde bulunur ama o işlerin insana bir faydası yoktur. Sözelimi değerli bir kılıcı, birisi, buna testi asarım diye çivi yerine duvara çaksa, bu iş, faydasız bir iştir. Çünkü kılıcı, başka şey için yapmışlardır; çivinin işini görmez. Şimdi insanın varlığından maksat da ibadet olduğuna göre burada ibadet etmeyen kişi, cehennemde ibadetle, tövbeyle uğraştırılır."⁸¹ Aynı eserde ibadetleri tohumlara benzetir. Kıyamet günü her tohumdan öyle bir şey biter ki ekilen tohuma benzemez. İyi işlerin temiz tohumları ecelden sonra huri ve cennet olur.⁸² Sultan Veled'e göre ibadet diri kalmanın da vesilesidir. Bu düşüncesini de şöyle ifade eder:

O namaz canında oldukça ebedi diri olarak kalırsın.

Sana ibadetten başka hiç bir şey gerekmez,

zaten dünya yaşayışı da ebedi değildir, geçer-gider.⁸³

Yine *İntihânâme*'de hastalıklardan kurtulmak için her saat ibadetin gerekli olduğunu vurgular.⁸⁴ Ayrıca Hakk'ın rahmetine kavuşmak için ibadetlerin artırılmasını salık verir.⁸⁵ Senedindeki sıkıntıya rağmen ulema tarafından manası reddedilmemiş "*İki günü eşit olan zarardadır*"⁸⁶ hadisi mucibince, ibadetin devamlı artırılması gerektiğini şöyle vurgular:

İbadetin günden güne artar da onunla yeni bir hayata kavuşursun.

Hakk'a giden yol budur, bu yoldan dışarı çıkma,

şuraya buraya koşup da şeytana maskara olma.

Taat ve takvaya devam et, ta ki bu doğru yoldan maksuduna vasil olasın.⁸⁷

⁸¹ Sultan Veled, *İbtidânâme*, trc. Abdülbaki Gölpınarlı, Konya: Konya ve Mülhakatı Eski Eserler Sevenler Derneği Yay., 2001, s. 296.

⁸² Sultan Veled, *İbtidânâme*, s. 293.

⁸³ Sultan Veled, *İbtidânâme*, s. 89, b. 1881.

⁸⁴ Sultan Veled, "*İntihânâme*", trc. İ. Hakkı Eroğlu, Hülya Küçük [Haz.], Küpten Sızan Sırlar, İstanbul: Ataç Yay., 2010, içinde, ss. 157-547, s. 244, b. 1442.

⁸⁵ Sultan Veled, "*İntihânâme*", s. 225, b.1112

⁸⁶ İsmail bin Muhammed Acluni, *Keşfü'l-hafa ve Müzilü'l-ilbas*, Kahire: Mektebetü'l-kudsi, 1351, s. 233, no. 2406.

⁸⁷ Sultan Veled, "*İntihânâme*", s. 166, b.106-108.

Muhtemelen son eseri *Maârif'te* de ez-Zâriât suresindeki 56. ayete istinaden beşerin gaye-i hilkatinin ibadet olduğunu 6. ve 22. Fasıllarda tekrar eder. 6. Fasılda kulluk vazifesini eda etmeyen insanların hayvandan daha fena olacağını ifade eder. 22. Fasılda bu ayeti "Ben, insanı ve periyi, bu cihanda Bana kulluk etmeleri ve Benim şükürümü yerine getirmeleri için yarattım" şeklinde ele alır.⁸⁸ Yine *Maârif'teki* ifadelerine göre Ehl-i Hak içinde bulunduğu her halde ibadette gibidir. Çünkü o her ne yaparsa kendisi için değil Hak için yapar.⁸⁹ Sultan Veled'e göre ibadet meleklerin sıfatıdır. İbadet eden, insan suretinde bir melektir. Mademki melektir, o halde onun cinsinden olan melekler de ona yardımda kusur etmezler. Akıllı insan, insan suretinde bir melek; kötü nefis ise insan suretinde bir şeytandır.⁹⁰

c. Namaz Melekleşmedir

Sultan Veled'in ibadete verdiği ehemmiyeti mütalaa ettikten sonra şimdi namaza dair görüşlerini inceleyeceğiz. Sultan Veled, insanın cismani sıfatlardan çıkıp melekler gibi nûrâniyete ulaşmasının yolunun namazdan geçtiğini şöyle ifade eder:

Ölüm meleği melektir ya, sen de onun cinsinden ol da sana dost kesilsin.

Melek gibi ibadeti seç, namaza döşen, gaflete dalıp oturma, niyaz ededur.

Melek huyuyla huylanırsan meleğin gelişiyile ölmezsın sen.⁹¹

Sultan Veled'e göre kişi dinini namazla artırır.⁹² Veliler ibadet ve namazdan uzak olamazlar ve onların yolu ibadet yoludur. Onlar namazlarıyla, oruçlarıyla, Hakk'a kurbet hâsıl etmektedirler.⁹³ Namazın dinimizdeki konumunu Sultan Veled enfes bir teşbihle anlatır. Dini bir çocuğa benzetir ve bu çocuğun dengeli ve düzenli beslenmesi için şunları söyler:

⁸⁸ Sultan Veled, *Maârif*, trc. Meliha Anbarcıoğlu, Konya: Konya ve Mülhakatı Eski Eserler Sevenler Derneği Yay., 2002, s. 39-110.

⁸⁹ Sultan Veled, *Maârif*, s. 116.

⁹⁰ Sultan Veled, *Maârif*, s.193.

⁹¹ Sultan Veled, *İbtidânâme*, s. 34, b. 650-652.

⁹² Sultan Veled, *İbtidânâme*, s. 198, b. 4390.

⁹³ Sultan Veled, *İntihânâme*, s. 340, b. 3173.

Onun (Din Tıflının) gıdası oruç, namaz ve zikirdir. Sıdk ve niyazla bunlara devam et.

Dinin gıdası budur. Bunları ondan esirgeme ki semada meleklerle beraber uçsun.

Beslersen dinin büyür (artar, kuvvetlenir). Ondan sonra Hak canına kılavuz olur.⁹⁴

Kainatteki her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbih etmesi⁹⁵ ile namaz arasında ilişki kuran Sultan Veled, bütün eşyanın belki de bu tesbihat sayesinde Hâlik'larından ve enbiya ve evliya'dan haberdar olduklarını ifade eder. Bu varlıkların kişi hakkında hüsn-ü şهادette bulunma potansiyelleriyle alakalı olarak da yine babasından örnek verir:

Cenâb-ı Hak buyurmuyor mu ki "Her şey Hâlik'ı tesbih eder.

Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız.

Bütün eşya müsebbihtir. Hepsî de Hakk'ın emirlerini ifayla me'mur ve mükelleftir.

Hepsî de bila-şek Hüda'dan, enbiyadan, evliyadan haberdardırlar.

Bundan dolayı vakıf-ı esrar olan Mevlânâ hazretleri her yerde namaz kılardı.

Sonra dedi: Her yerde namaz kıldığım onun içindir ki

O yerler kıyamet gününde benim namazıma şahid olsunlar.⁹⁶

Bu ifadelerde namaz vesilesiyle melekleşen insanın beşeri noksanlıklardan kurtulup, belki de fenaya ulaşıp, Cenâb-ı Hakk'la baki olması sayesinde diğer mahlûkatınki gibi bir ölüme maruz kalmayacağına işaret vardır.

Kul namaz sayesinde ölüme maruz kalmaktan kurtulunca yeni bir cana kavuşur ki Sultan Veled buna "Rabbani Can" der. Bu can, insanı hayvandan ayıran önemli bir farktır, amel-i sâlihle ortaya çıkar ve kulun hakiki sermayesidir. İşte bu "Rabbani Can"a nasıl ulaşılacağını şöyle ifade eder:

Rabbani can ki, cisimlerde ibadet neticesi olarak vücuda gelir, bu can Hüdâ'nın nurudur.

Derunda zikirden, namazdan husule gelir. Seni Hak tarafında kılavuzlar.

İyi bil ki hakiki sermaye odur. Namazdan, taatten neşet eden candır.⁹⁷

Bu "Rabbani Can"a ulaşmak için tabiidir ki nefsin öldürülmesi gerekir. İşte bunun için de namaz ve oruç gibi kılıçlarla kâfir nefsin boynu

⁹⁴ Sultan Veled, "İntihânâme", s. 539, b. 6780-6783.

⁹⁵ el-İsra 17/44 .

⁹⁶ Sultan Veled, "İntihânâme", s. 525, b. 6531-6536.

⁹⁷ Sultan Veled, "İntihânâme", s. 468, b. 5541-5546.

vurulmalıdır.⁹⁸ Böyle olunca Hak rahmet kapısını açar ve şöyle der: Beni anarak, namaz kılarak, oruç tutarak, Bana yalvarır yakarırsanız, bunlardan ölümsüz bir can meydana getiririm de zevalsiz olarak diri kalırsınız.⁹⁹

Namaz manevi hastalıklara şifadır

Sultan Veled'e göre namaz manevi hastalıkların şifasıdır. Mesela hayvanlık sıfatı ya da kişinin cismani ihtiyaçlarının esiri olması manevi bir hastalıktır. Bu tür manevi hastalıklar yine sâlih amelle iyileşir. Bu konuda şunları söyler:

Birinin hayvanlık sıfatı ziyade ise çalışmakla ona insanlık vasıfları yerleştirilemez.

Amel olmadıkça sözler kalbini nurlandıramaz,

vücuttaki hastalık ilaçsız zail olmadığı gibi.

Bu hastalığın ilacı oruç ve namazdır (ibadettir).

Fakat sıdk ve ihlasla olan oruç ve namaz.¹⁰⁰

Başka bir yerde aynı manada şunları ifade eder:

Cenâb-ı Hak "Kalplerinde hastalık vardır (el-Bakara 2/10)" buyurmuştur

ve yapılacak ilacı da göstermiştir.

Peygamberin lisaniyle buyurmuştur ki

"Kalp derdinin şifası Kur'an-ı Kerim okumaktır."

Hastalıktan kurtulmak için her saat ibadet ve taatte bulunmak lazımdır.¹⁰¹

Kulun başına gelebilecek manevi hastalıklardan birisi de hakikatlerin kendisine tesir etmemesidir. Böylesine ülfete müptela olmuş bir kul zamanla öyle duyarsızlaşır ki artık ona hiçbir şey tesir etmez. Tarıkattaki zevk ve neşeyi bir kokuya benzeten Sultan Veled, bu kokuyu duyamayan kişinin zükkama (nezle) tutulduğunu; yani söz ve nasihatten zevk almadığını ifade eder. Böyle bir hastaya reçete olarak tabiidir ki oruç ve namaz başta olmak üzere ibadetleri gösterir.¹⁰²

⁹⁸ Sultan Veled, "İntihânâme", s. 347, b. 3310.

⁹⁹ Sultan Veled, "İbtidânâme", s. 351, b. 7857-7858.

¹⁰⁰ Sultan Veled, "İntihânâme", s. 261, b. 1758-1760.

¹⁰¹ Sultan Veled, "İntihânâme", s. 243, b. 1440-1442.

¹⁰² Sultan Veled, "İntihânâme", s. 180, b. 345-350.

Namazın Zahir-Bâtn İlişkisi

Sultan Veled'e göre namazın zahiri ve bâtnı bir bütünlük içindedir ve ikisi birbirinden ayrılamaz. Allah Resulü'nün namazına kadar her peygamberin kendine göre bir namazı olmuştur. Hz. Âdem'le başlayan bu namaz serüveninin her devirde şekli (zahiri) değişse de manası (bâtnı) aynı kalmıştır.¹⁰³

Sultan Veled'e göre namazın rükünleri, tıpkı insan vücudundaki organlar gibidir. İnsan vücudunda ruh ve hayat olmayınca bu organlar nasıl işe yaramazsa, sadece zahirine riayet edilerek kılınan namaz da adeta ruhsuz ve cansız olur. Bu durumu Asr-ı Saadetten bir tabloyla misallendirir:

O rükû, o sücud, o kıyam, o kuud, o teşehhüd, o selam...

Bunların cümlesi namaz cisminin uzuvlarıdır. Onun canı ise aşktır, neşe ve niyazdır.

Eğer namaz o suretten ibaret olsaydı, vakıf-ı esrar olan Resul-i Kibriya zevksiz,

huzursuz, söz ve niyatsız namaz kılan Arabiye

“Kalk namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın”¹⁰⁴ buyurur muydu?

.....

Sonra ilave ve izah buyurdular ki “Namaz ancak huzurla tamam olur.”¹⁰⁵

Sultan Veled namazın sadece zahirine kanaat getirenin ihlâstan mahrum bir şekilde riyakârane namaz kıldığını ifade eder. Bu riyakârlıktan sonra artık namaz o kişiye soğuk gelmeye başlar ve bu dünyadan müflis olarak ayrılır.¹⁰⁶

Namazın Gayesi

Kul namazda zahir-bâtn bütünlüğüne ulaştıktan sonra, namazı onu fuhşiyattan alıkor.¹⁰⁷ Sultan Veled bu tür fuhşiyatı yine enfes bir teşbihle Nuh tufanına benzetir. Tahmin edeceğimiz üzere namaz da bu tufanda vesile-i necat olacak Hz. Nuh'un (a.s) gemisi mesabesindedir. Ezcümle, “ruhların tufanı şehvetlerdir, Nuh'un gemisiyse ibadetler, namazlar...”¹⁰⁸ Sultan Veled ibadetleri olduğu gibi namazı da cennet tohumuna benzetir:

¹⁰³ Sultan Veled, “İbtidânâme”, s. 89, b. 1878-1879.

¹⁰⁴ Hadisin orjinal metni için bk. Tirmizî, “Salât”. 110 (302)

¹⁰⁵ Sultan Veled, “İntihânâme”, s. 225, b. 1113-1120.

¹⁰⁶ Sultan Veled, “İntihânâme”, s. 275, b. 2005-2006.

¹⁰⁷ el-Ankebût 29/45.

¹⁰⁸ Sultan Veled, “İbtidânâme”, s. 341, b. 7599

Cennette nur yenir, nur içilir; cennetteki zevk huriler yüzündendir.

Cennetin tohumu namaz; yerleri, evleri niyaz olmuştur...

Ordaki kuşlar zikirden¹⁰⁹ doğmuştur, hepsi de kışı-yazı orada geçirir.¹¹⁰

Namaz, ancak Hak Teâlâ tarafından kabul edilirse namaz olur. Namaz kılan kişiye “Allah kabul etsin!” duası avam halk arasında bile meşhurdur. Her namazda kul, namazının kabul olunmayacağı ya da ahirette suratına paçavra gibi atılacağı endişesini iliklerine kadar hissetmelidir. Bu bağlamda Sultan Veled şunları ifade eder:

Namazdan maksud olan onun kabulüdür. Bu akıl sahiplerince bedihidir.

Amellerin cümlesi rahmete mazhar olmak içindir. Talibin rahmetten maksudu ise cennettir.

Hiçbir kimsenin ağaçtan maksudu, ağacın kendisi değildir. Belki onun meyvesidir.

.....

Âşıkların namazı başka türdür ki bu namaz onun yanında şüphesiz değersizdir.

Bu, namaz-ı mecaz; o, namaz-ı hakikidir. Bu mecaz buraya o hakikatten geldi.

Ta ki bu mecaz seni o hakikate isal ede, bu namazdan o namaza eresin.

Bu namazı eda ederken o namaza niyetlen ki sana o namaz müyesser olsun.¹¹¹

Gerçek namazla alakalı *Maârif* te de şunları ifade eder: Kur’an’da “*Namaz seni gûnahtan, suç işlemekten, kötülükten, noksan ve kusurlardan ve isyandan korur, temizler*” (el-Kasas 28/44) buyrulmuştur. Eğer kendini bunlardan kurtarmamışsan, namaz kılmamış sayılırsın.¹¹²

Aynı meseleye babasına referansla 41. Fasıl’da da değinir: Bir kimse hakkında “Çok namaz kılıyor, ibadetten başını kaldırmıyor, fakat bütün mümin kardeşleri hakkında kötü düşünüyor, kötü söylüyor” demişlerdi. Mevlânâ, “Namaz kalbini böyle kötü şeylerden temizlik içindir. Zira namaz insanı hayâsızlıktan ve kötülükten korur” buyurmuştur. Babasına bu şekilde referansta bulunan Sultan Veled’e göre de eğer namaz kulu kötü huylardan temizlemeze, o namaz gerçek namaz değildir.¹¹³

Daha önce Sultan Veled’in namazı bir cennet tohumuna benzettiğine değinmiştik. Şüphesiz bu tohum Cenâb-ı Hakk’ın rahmetiyle cennette

¹⁰⁹ Namaz - zikir ilişkisi için bk. et-Taha 20/14.

¹¹⁰ Sultan Veled, “*İbtidânâme*”, s. 376, b. 8507-8509.

¹¹¹ Sultan Veled, “*İntihânâme*”, s. 273, b. 1980-1990.

¹¹² Sultan Veled, *Maârif*, s. 4.

¹¹³ Sultan Veled, *Maârif*, s. 186.

neşv-ü nema bulacaktır. Namaz ve ibadet ekinini eken temiz kişinin durağı cennetin başköşesidir.¹¹⁴ Namazın mükâfatıyla alakalı Sultan Veled ayrıca şunları söylemiştir:

Burada ibadet eder, namaz kılırsan,
candan gönülden niyaz etmeyi arttırır durursan,
Sonunda orada, Kerem sahibi Rabbinin lütfuyla hurilere kavuşur,
cennetlere girersin.¹¹⁵

Benzer mülahazalarını *İntihânâme*'sinde de zikreder. Kişinin bu dünyada sıdkla yaptığı ibadet ve dualar ve kıldığı namazlar neticesinde ahirette Hak tarafından cennete konacağını ifade eder. Böyle bir kul hesapsız hil'at ve devlete erer. Ne mutlu burada hayır tohumları ekene...¹¹⁶ Bu kullara Cenâb-ı Hak şöyle nida eder:

...Size her ne vaat ettimse hepsini ziyadesiyle beraber vereceğim.
Çünkü emirlerimi usanmadan işlediniz.
Haydi cennete hür (huriler) ve vildâna (cennet çocuklarına) koşunuz.
Bu türlü ihsanların had ve sınırı yoktur.¹¹⁷

Sultan Veled *İbtidânâme*'sinde namazdaki huşuyla alakalı değerlendirmelerde de bulunur. Kişinin dışını namaz için, içini de niyaz için tasfiyesini salık verir. Zira dış tertemiz olursa iç de tertemiz olur. İnsanın aslı dış, baş değil; içtir, gönüldür. Öyleyse insan dışını necasetten, içini de masivadan temizleyerek namaza durup, huşu içerisinde Rabbine niyaz etmelidir.¹¹⁸

Sultan Veled'e göre yalnızca zahirine riayet edilerek kılınan namazın makbul olmayacağını önceden belirtmiştik. Namazın bätını yönü de hesaba katılmalı ve kul tüm benliğiyle namaza durmalıdır. Namazın bätınıyla alakalı en önemli mesele huşudur. Sultan Veled huşu konusunda bizlere Hz. Ali'den ve diğer ashab-ı güzîn'den örnek verir:

Hz. Ali'ye bir gazada bir ok saplandı. Topuğundan girerek ayağına geçti.

¹¹⁴ Sultan Veled, "*İbtidânâme*", s. 224, b. 4906.

¹¹⁵ Sultan Veled, "*İbtidânâme*", s. 156-157, b. 3477-3478.

¹¹⁶ Sultan Veled, "*İntihânâme*", s. 265, b. 1845-1847.

¹¹⁷ Sultan Veled, "*İntihânâme*", s. 194, b. 562-564.

¹¹⁸ Sultan Veled, *İbtidânâme*, s. 383, b. 8696-8698.

Okun ucu kemiğin içine girmişti. Onu bir türlü çıkaramıyorlar,
 Çünkü şiddetli ağrı duyuyordu. Cerrah da herkes de aciz kaldı.
 Hazreti Peygamber yaranına şöyle emretti, bunu candan dinleyin, iyi kulak verin:
 Ali tekbir alıp namaza durduğu zaman kendini kaybeder,
 niyazla meşgul olarak hiçbir şeyden haberi olmaz.
 Ucu kemiğe girip yerleşmiş olan oku, o vakit çıkarabilirsiniz.
 O namazda kendini tamamen kaybeder, kendine yapılan eza ve elemden haberi olmaz.
 O, o halde iken oku, yağdan kıl çeker gibi alırsınız.¹¹⁹
 İşte Cenâb-ı Ali'nin namazdaki istiğrakı bu derece idi, niyaz şarabıyla sermest olurdu.
 Ashab-ı Kiramın hepsi de böyle idi. Namaza durunca yerle göğü fark etmez olurlardı.¹²⁰

Maârif'te huşuyla alakalı el-Mü'minûn suresi ilk üç ayeti ele alırken Sultan Veled şunları söyler: Namazda huşu içinde bulunan ve zevk duyan müminler ikbale, felaha ve saadete erdiler. Akılları eksik olanlar Cenâb-ı Hakk'ın azametini yakışır bir kulluk şuuruna ulaşamazlar. Kimin haşyeti ve huşusu fazla ise akıl ve marifeti de o nispette fazladır. Bu ayette bahsedilen namazını huşu içerisinde kılan müminler bir sonraki aşama olarak daimi namaza (el-Meâric 70/23) ulaşır.¹²¹ Bu şuura varmış bir kul namazda Hakk'ı görüyormuş gibi durmalıdır. Eğer bunu başaramıyorsa, en azından Hakk'ın onu gördüğünü akıldan çıkarmaz.¹²²

Namazı Terk

İnsanların en yüceleri olan enbiya ve onların takipçileri olan evliya hiçbir zaman ibadeti ve namazı terk etmemiştir. Bu tür sâlih amellerde daima en mükemmeli aramışlar ve bu amellerini sürekli sorgulamışlardır. Öyleyken nasıl olur da insan Allah'a yaklaştım deyip kendisinden emir ve nehyin kalktığını düşünür? Sultan Veled bu meseleye *İntihânâme*'de şöyle değinir:

Dünyada enbiya ve evliya her hususta ekmel olanı işlediler.

Abdestin ekmel olan şekliyle amel ettikleri gibi sair amellerde de bu yolda hareket ederler.

¹¹⁹ Menkıbe için bk. *Deylemi, İrşâdü'l-kulûb*, Kum : İntişarat-ı Kemal el-Melik, 1426, II, 26.

¹²⁰ Sultan Veled, "*İntihânâme*", s. 419, b. 4659-4668.

¹²¹ Sultan Veled, *Maârif*, s.115.

¹²² Sultan Veled, *Maârif*, s. 139.

Namaz, oruç, hac, zekât gibi amelleri uhdesinden çıkmak üzere mükemmelen eda ederler. Hak yanında mertebeleri ziyadelendi, duaları icabetle karşılandı.¹²³

Sultan Veled'e göre Ehlullah'ın her işi ibadet olduğu için daimi namaz üzere gibidirler. Bazıları bunu yanlış yorumlayarak bu şahıslardan artık emir, nehiy ve teklifin kalktığını ve artık bu yüzden namaz kılmalarının gerekmediğini düşünerek büyük hata etmişlerdir.¹²⁴

Sultan Veled'in bu düşüncelerini *Maârif*'in Müezzin Kefevî tarafından yapılan şerhinde görebiliriz. Kefevî'ye göre "âşıklara namaz kılmak gerekmez, onlar zaten hep Allah ile beraber oldukları için onlardan namaz sakıt olur" düşüncesi yanlıştır. Evliyaullah'dan bazılarının istiğrak hallerinde ibadet ve taatla uğraşmadıklarını düşünmek de aynı şekilde hatalıdır. Namaz öylesine önemlidir ki arifler namazda *وهو لا دوجوم ال* 'yu (Allah'tan başka mevcut yoktur) müşahede ederler. Eğer bir kavim topluca namazı terk ederse, onlarla harb etmek caizdir.¹²⁵ Bu meyanda Sultan Veled münafıkların namazından da bahseder. en-Nisa suresi 141. ayetinden¹²⁶ mühlhem olarak namaza tembel tembel kalkmanın, ibadetlerde gevşeklik göstermenin nifak alameti olduğunu ifade eder.¹²⁷

Sonuç

Namaz, ibadet formlarının ilk aklımıza gelenidir. İbadet kelimesi adeta namazla müteradif olmuştur. Ayrıca namaz, zikir ve dua olarak da ele alınmıştır. Allah Resulü ve ashab-ı kiram namaza çok büyük önem vermişler ve namazın terkini neredeyse küfür olarak görmüşlerdir. Hadis ve tabakat kitapları hem Allah Resulü'nün hem de ashabının namaza verdikleri önemin yaşanmış tablolarıyla doludur. Allah Resulü'ne ve ashabına bağlılıktan ödün vermeyen sûfiler gerek hayatlarında gerekse de eserlerinde namaza ayrı bir yer vermişlerdir. Namazı bir mîrâc kabul edip, onunla Cenâb-ı Hakk'a kurbiyet yollarını aramışlar, namaz vesilesiyle

¹²³ Sultan Veled, "*İntihânâme*", s. 161, b. 50-53.

¹²⁴ Hülya Küçük, *Sultan Veled ve Maârifî, Kitabu'l-Hikemiyye Adlı Maârif Tercüme ve Şerhi*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., 2005, s. 154.

¹²⁵ Sultan Veled, *Maârif*, s. 239-240.

¹²⁶ "Namaza miskin miskin kalkarlar..."

¹²⁷ Sultan Veled, *Maârif*, s. 184.

nefislerini tezkiye ve tasfiye etmeye çalışmışlar ve manevi hayatlarında çok önemsedikleri zikrin bir kısmını namaz şeklinde eda etmişlerdir. Tasavvufi tarikatların en meşhurlarından Mevleviliğin en önemli iki siması Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled de namaza en az selefleri kadar ehemmiyet vermişlerdir. Onlara göre namaz manevi hastalıkların şifası, din tıfılının/ çocuğunun gıdası ve sevgiliyle bir vuslat vesilesidir. Kul bu vuslat/ buluşma esnasında gönlünü masivadan, dışını da necasetten arındırıp hakiki namaza ulaşmalıdır. Bu sayede cennet için daha dünyadayken tohumlar ekmiş olur ve hasadını orada toplar.

Kaynakça

Acluni, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-hafa ve Müzilü'l-ilbas*, Kahire: Mektebetü'l-kudsi, 1351.

Aykut, Said vd. , *Allah Dostları*, edt. Ali Ural, İstanbul: Şule Yay., 2003.

Buharî, *Camiu's-Sahih*, Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 2006.

Deylemî, *İrşâdü'l-kulûb*, Kum : İntişarat-ı Kemal el-Melik, 1426.

Ebû Davud, *Sünen*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Beyrut: Mektebetü'l-asriyye, ts.

el-Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed, *İhya-u Ulumi'd -din*, Kitabü's-ş-a'b, ts.

el-Hanbelî, İbn Receb, *Camiu'l-ulum ve'l-hikem*, trc. Ali Kaya, İstanbul: Semerkand Yay., 2006.

Hucvirî, Ali b. Osman Cüllabi, *Keşfü'l-mahcub*, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yay., 1996.

İbni Mâce, *Sünen*, thk: Şuayb el-Arnaut ve diğerleri, Şam: Daru'r-risaleti'l-alemiyye, 2009.

Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yay., 2010.

Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed b. İshak, *et-Taarrufli Mezhebi ehli Tasavvuf*, thk. A. John Arberry, Kahire: Mektebetü'l-hanci, 1994.

Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed b. İshak, *et Taarrufli Mezhebi ehli Tasavvuf*, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yay., 1992.

Kuşeyrî, Abdülkerim, *Risaletü'l-Kuşeyrî*, thk: Ahmet İnanet ve Muhammed el İskenderânî, Lübnan: Darü'l-kitâbi'l-arabi, 2005.

Kübra, Necmüddin, *Usulü Aşere*, trc. Mustafa Kara, İstanbul: Dergah Yay., 1996.

Küçük, Hülya, *Sultan Veled ve Maârifî*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., 2005.

Küçük, Hülya, *Küpten Sızan Sırlar*, İstanbul: Ataç Yay., 2010.

Mâlik b. Enes, *Muvatta*, thk: Ebû Üsâme Selim b. İd el-Hilali, Şam: Mecmuatü'l-furkani't-ticariyye, 2003.

el-Mekkî, Ebû Tâlib, *Kutu'l-kulub*, thk: Asım İbrahim el Keyyali, Beyrut: Darü'l-kütübî'l-ilmîyye, 2005.

Müslim, *Sahih el-Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Beyrut: Darü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1991.

en-Nedvi, Abdülbari, *Tasavvuf ve Hayat*, trc. Mustafa Ateş, İstanbul: İrfan Yay., 1996.

Nesai, *el-Mücteba mine's-Sünen*, Riyad: Beytü'l-efkari'i-devliyye, 1999.

Rumi, Mevlânâ Celaleddin, *Fîhi Mâ Fih*, trc. Ahmed Avni Konuk, İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.

....., *Divan-ı Kebir (Seçmeler)*, trc. Şefik Can, İstanbul: Ötüken Yay., 2006.

....., *Mesnevi*, trc. Veled İzbudak, İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., 2004.

....., *Mecalis-i Seb'a*, trc. Hicabi Kırlangıç, İstanbul: Kurtuba Kitap, 2010.

Semerkandî, Ebû'l-leys, *Tenbihü'l-ğafilin*, thk: Yusuf Ali Bedivi, Beyrut: Daru'bni-kesir, 2007.

Sinanoğlu, Mustafa, "İbadet", *DİA*, İstanbul, 1999, XIX, s. 233.

Sultan Veled, *İbtidânâme*, trc. Abdülbaki Gölpınarlı, Konya: Konya ve Mülhakatı Eski Eserler Sevenler Derneği Yay., 2001.

....., Sultan Veled, "İntihânâme", trc. İ. Hakkı Eroğlu, Hülya Küçük [Haz.], *Küpten Sızan Sırlar*, İstanbul: Ataç Yay., 2010, içinde, ss. 157-547.

....., *Maârif*, trc. Meliha Anbarcıoğlu, Konya: Konya ve Mülhakatı Eski Eserler Sevenler Derneği Yay., 2002.

Sühreverdî, Şihabuddin, *Avârifü'l- Maârif*, thk: Edib el-Kemdani, Muhammed Mahmud Mustafa, Mekke: Mektebetü'l-Mekkîyye, 2001.

Tirmizi, *Camiu'l-kebir*, thk. Beşşar Avvad Maruf, Beyrut: Darü'l-ğarbi'l-islamiyye, 1999.

et-Tûsî, Ebû Nasr Serrâc, *el-Lüma'*, thk: Abdülhalim Mahmud, Mısır: Darü'l-kütübî'l-hadis, 1960

Uludağ, Süleyman, "İbadet (Tasavvuf)", *DİA*, XIX, 247-248.

Yaşaroğlu, M. Kamil, "Namaz", *DİA*, İstanbul, 2006, XXXII, 350.

ez-Zebidi, Muhammed Murtaza el-Hüseyn, *Tacu'l-arus*, thk: Abdussettar Ahmed Ferrac, Kuveyt: Matbaatü'l-hükümeti'l-kuveyt, 1960.

